

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.4.24-31>

Color – Breakthrough: Action Art Through Photography

Farba – zlom: akčné umenie cez fotografiu

Monika Homolová

Abstract

The paper focuses on the analysis of color in the context of breakthrough moments in photography in order to understand the subjective perspectives of the participants and their perception of these events. The examined sample included four participants who were engaged in amateur documentary, landscape and portrait photography in the Central Slovak region. The analysis of the photographic material focused on the identification of key elements and the context of the environment in breakthrough situations, paying particular attention to the use of color to express emotional and symbolic aspects. The results of the survey show new possibilities of applying color in action art, which contribute to a deeper understanding and interpretation of breakthrough events in an individual's life.

Keywords: Breakthrough moments. Photography. Action art. Color.

Úvod

Farba ako kľúčový vizuálny prvok zohráva dôležitú úlohu v umení a fotografii. Jej schopnosť sprostredkovať emócie, zložité správy a abstraktné informácie ju robí nepostrádateľným nástrojom pre fotografov, ktorí sa snažia zachytiť dynamiku a významné momenty. Farba nielen obohacuje estetiku, ale aj zosilňuje naratívny a emocionálny obsah diel.

Ľudia majú vrodenu schopnosť interpretovať komplexné správy zakódované vo vizuálnych prvkoch, ako sú farby. Príklady z každodenného života ukazujú, ako farby môžu signalizovať rôzne významy: červené škvrny na mape počasia predpovedajú búrky, červené svetlá na semaforochoch signalizujú zastavenie a červené škatule od mlieka naznačujú, že obsahujú plnotučné mlieko (Ware, 2021). Táto schopnosť umožňuje využívať farby na komunikáciu dôležitých a časovo citlivých informácií. Preferencia farieb je dôležitým aspektom vizuálneho zážitku (Palmet et al., 2012), pretože ovplyvňuje spôsob, akým diváci vnímajú a interpretujú umelecké diela – fotografie.

V akčnom umení, ako uvádza Biarincová (2023), médiá ako fotografie a digitálne záznamy ponúkajú rôzne možnosti vizuálnej komunikácie a umeleckého výrazu, čím umožňujú tvorcom efektívne využívať farebné prvky na

prehlbovanie naratívneho a emocionálneho obsahu. Kislinger & Kotrschal (2021) dodávajú, že výberom konkrétneho záberu a momentu fotoaparátu môžu tvorcovia presne riadiť charakteristiky svojich snímok. Tento výber je kľúčový, pretože fotografie poskytujú okamžité a intuitívne pochopenie zložitých udalostí, pričom jediný pohľad môže divákovi rýchlo prezradiť napríklad interakciu medzi dvoma jednotlivcami (Hafri et al., 2013). Podľa Kováčovej (2020) fotografia zachytáva krátky moment reality, ktorý sa vyznačuje znehybnením reálneho stavu a absenciou zvuku a pohybu. Tento moment predstavuje iba fragment celkovej udalosti, čím vytvára rozhranie medzi skutočnosťou a predstavivosťou diváka. Vnímanie zlomu v akčnom umení je založené na autentickej percepcii aktéra a jeho subjektívnom prežívaní. Zachytená akčná sekvencia môže u divákov vyvolať reminiscenciu na ich vlastné životné udalosti, čím prehľbuje ich emocionálne prepojenie s dielom (Kováčová, 2024). Farba v tomto procese zohráva rozhodujúcu úlohu v posilnení emocionálneho prepojenia a interpretácie diela.

Farba vo fotografii tak slúži nielen ako estetický prvok, ale aj ako nástroj na zobrazenie a prehĺbenie významu zlomových momentov. V prírode farba signalizuje zmeny v emocionálnom stave alebo zrelosť ovocia, nezávisle od jeho tvaru (Lafer-Sousa et al., 2016). U ľudí výrazy emócií na tvári obsahujú dôležité informácie, ktoré pozorovatelia vnímajú a používajú na pochopenie emocionálneho stavu iných (Thorstenson et al., 2018). V kontexte akčného umenia a fotografie farba zosilňuje emocionálny účinok, umožňuje divákovi lepšie vnímať a interpretovať zlomové situácie. Interpretácia farby je však podľa Schloss, Heck (2017) komplikovaná a môže byť ovplyvnená kultúrnymi a individuálnymi faktormi, čo vedie k rôznorodým asociáciám.

Každá zlomová situácia je prežívaná individuálne a emocionálna odozva jednotlivcov sa líši v závislosti od osobných skúseností a perspektívy. Udalosti, ktoré môžu byť pre jedného človeka zdrojom radosti, môžu u iného vyvolať opačné pocity, ako napríklad smútok alebo úzkosť. Podobne situácie, ktoré sú všeobecne považované za tragické, môžu byť niekedy vnímané aj ako úľava alebo nové začiatky. Tieto rôznorodé reakcie poukazujú na to, že emocionálne prežívanie je komplexné a nemožno ho zovšeobecniť, pretože každá osoba prežíva zlomové okamihy svojím vlastným spôsobom. Preto je podľa Kováčovej (2024) dôležité, aby bol zlom v akčnom umení popisovaný a zhodnocovaný na základe výpovedí aktérov, ktorí prežívajú tieto momenty subjektívne a osobne. Farba ako kľúčový prvok vo fotografii dokáže vizuálne „rozprávať“ príbehy, ktoré sú často hlboko osobné a subjektívne. Rôzne farby vyvolávajú rôzne emócie – napríklad červená je často vnímaná ako farba vzrušenia a energie, ale aj ako farba nebezpečenstva a agresie (Hemphill, 1996). Naopak, modrá farba je spojená s pokojom a bezpečím (Ballast, 2002). Farba má jeden z najväčších psychologických dopadov na konečné vnímanie, pretože môže byť aj jazykom sama osebe (Markovic, 2014).

Farba v kontexte akčného umenia a fotografie slúži ako silný emocionálny katalyzátor, ktorý umožňuje hlbšie pochopenie a prežívanie zlomových momentov, často charakterizovaných osobnou, subjektívnou a jedinečnou

povahou. Akčné umenie, ktoré je živé a dynamické, plné pohybu, energie a vášne, sa prostredníctvom farby dokáže preniesť na diváka s intenzitou a hĺbkou. Vo svete fotografie hrajú farby kľúčovú úlohu pri zachytávaní a vyjadrovaní týchto silných okamihov. Farby nielenže dotvárajú atmosféru, ale aj výrazne pôsobia na emócie divákov a posilňujú význam zachyteného momentu.

Dizajn vstupu do terénu

Cieľom prieskumu je analyzovať spôsob, akým participanti interpretujú zlomové momenty v rámci akcie s dôrazom na identifikáciu subjektívnych perspektív a vnímania zobrazených udalostí.

Prieskumnú vzorku tvorili štyria participanti (P1-P4), ktorí splnili stanovené kritériá. Daná skupina patrí do vývinového obdobia mladí dospelí v dostatočnej miere ukotvenou kompetenciou v oblasti fotografovania. Ich špecializácia sa vyznačovala amatérskym prístupom, aktívne sa venujú dokumentárnej, krajinárskej a portrétovej fotografii v lokalite Stredoslovenského kraja. Tieto podmienky vzorky zabezpečovali nielen reprezentatívnosť, ale aj relevantnosť skúmaných participantov voči cieľom prieskumu.

Metódy prieskumu zahŕňali analýzu produkcie prostredníctvom fotoaparátu, ktorá sa zameriavala na zachytenie zlomových okamžikov života. Táto analýza bola doplnená o pološtrukturovaný rozhovor, ktorý prispieva k lepšiemu objasneniu fotografickej produkcie participantov.

Postredníctvom analýzy foto-produkcie boli analyzované 3 kategórie: **farba v kontexte symbolu, farba ako vyjadrenie emócií a farba v prostredí.**

Farba vo fotografii zlomových okamihov

Farby majú významný vplyv na vnímanie okolitého sveta a môžu byť účinným prostriedkom na vyjadrenie zlomových momentov v živote. Spôsob použitia farieb vo fotografii môžu zobrazovať **emocionálnu a symbolickú hodnotu**. Využitie kontrastných farieb, napríklad červenej a modrej, môže slúžiť ako symbolický prostriedok na vyjadrenie konfliktu alebo napätia, ktoré často predchádza zlomovým momentom. Tento vizuálny kontrast môže efektívne odrážať dynamiku a zložitosť emocionálnej a mentálnej rovnováhy v dôležitom bode v živote jednotlivca. Kontrast medzi svetlými a tmavými farbami môže symbolizovať rozdielne aspekty zlomového momentu. Tmavšie farby môžu naznačovať ťažkosti alebo prekážky, zatiaľ čo svetlé farby môžu odkazovať na nádej alebo nové možnosti. Použitie monochromatických farieb môže zdôrazniť jednoduchosť alebo jednotu v dôležitom momente. Použitie odtieňov jednej farby môže odkazovať na pokoj alebo vnútorný mier voči zmene. Použitím farieb s určitým symbolickým významom môžeme posilniť význam zlomového momentu. Použitie zelenej farby môže symbolizovať rast a obnovu,

zatiaľ čo čierna, resp. tmavé odtiene farieb môžu zobrazovať stratu alebo koniec jednej fázy života. Použitie farieb na vyjadrenie emócií spojených so zlomovým okamihom môže pomôcť zdôrazniť jeho význam. Teplé farby, ako červená alebo oranžová, môžu vyjadrovať nadšenie alebo odhodlanie, zatiaľ čo studené farby, ako modrá alebo fialová, môžu symbolizovať melanchóliu alebo introspekciu. Zmena farby vo fotografii môže symbolizovať transformáciu alebo nový začiatok. Prechod od tmavých, sivých tónov k svetlejším a živším farbám môže naznačovať pozitívny vývoj alebo nádej na lepšiu budúcnosť.

Kategória 1) Symbol

Využitie farieb vo fotografii zlomových okamihov je pre fotografa dôležitým prvkom, ktorý slúži ako symbolický nástroj vyjadrenia. To umožňuje zachytiť nielen vizuálnu stránku zlomového momentu, ale aj jeho emocionálnu hĺbku a symboliku, čo vedie k vytvoreniu silného a výrazného obrazu udalosti.

Fotograf má možnosť vo fotografii využiť rôznorodé farby ako symboly pri dokumentovaní zlomových momentov. „*Po ťažkom období rodinnej krízy som pri západe slnka zachytil prechod farieb od oranžovej a žltej po hlbokú modrú oblohu, symbolizujúce od krízy až po zmierenie sa s minulosťou a pokoj*“ [P1]. Farba vo fotografii môže byť fotografom využitá ako symbol pre vyjadrenie pozitívnej energie a nového smeru v budúcnosti. „*Žltú farbu, ktorá pre mňa symbolizuje svetlo a nádej, by som využil pri zobrazení zlomu. Je to farba optimizmu, nových začiatkov a rozkvetu, obdobia nových príležitostí a objavovania nových ciest*“ [P3]. Taktiež použitie farieb na objektoch má svoje významy. „... *červená farba dopravných značiek môže symbolizovať kritický moment zlomu, zatiaľ čo modrá farba neba môže symbolizovať istotu, stabilitu. Svetlá pouličných lúčov žltá-oranžová farba môžu symbolizovať nový začiatok alebo zmenu*“ [P2]. Niektorí fotografi uprednostňujú používanie farieb na objektoch ako vyjadrenie vlastného prekonávania zlomových okamihov v živote. „*Ked' som bol v osobnej kríze, fotil som napríklad temnú a hlbokú priepasť sivohnedých skál, čo vo mne evokuje strach, izoláciu a nebezpečenstvo, ale jasnejšie farby na skalách v kontraste s touto temnotou mi prinášajú nádej, povzbudenie ísť ďalej*“ [P4]. Farby vo fotografii môžu slúžiť ako významné symboly pri zachytávaní zlomových okamihov. Na objektoch vyjadrujú osobné emócie fotografa, ako je strach, izolácia, ale aj nádej a odhodlanie. Tieto farby ako symboly pomáhajú fotografom zachytiť nielen vizuálnu krásu, ale aj hlbší emocionálny význam udalostí.

Kategória 2) Emócie

Farba vo fotografii zlomových situácií disponuje schopnosťou vyjadriť a priniesť hlboké emócie. Od žiarivých a živých tónov, po temné a zahalené odtiene farby vytvárajú atmosféru a nesú silné emocionálne posolstvá. Fotografia

využívajúca farby tak dokáže zachytiť nielen okamih, ale aj rôznu škálu ľudských emócií, ktoré sú spojené so zlomovými udalosťami. „*Vo fotografii zlomového momentu je pre mňa modrá farba symbolom zmierenia, vnútornej harmónie alebo pokoja po období konfliktu. Napríklad som odfoťil Štrbské a Vrbické pleso, pokojné pleso s modrou hladinou, modrá farba vody a oblohy v tomto zábere vytvorila atmosféru pokoja a vyrovnanosti*“ [P1]. Farbu fotograf môže využiť na zdôraznenie dôležitosti situácie. „*Ako fotografovi sa mi otvárajú rôzne možnosti, ako využiť farbu na vyjadrenie zlomových momentov. Farba má pre mňa hlbší význam než len estetický dojem. Dokáže nosiť so sebou hlboké emócie, symboliku a atmosféru, zdôrazňuje význam daného okamihu. Napríklad, keď som foťil západ slnka na streche starého továrenského komplexu, využil som oranžovú farbu západu slnka, aby som pridával pocit tepla a nádeje k chladnému a šedému prostrediu*“ [P2]. Fotograf môže využiť farby na asociovanie s určitými emocionálnymi reakciami. „*Som často fascinovaný tým, ako farba môže hlboko ovplyvniť význam a emócie vo fotografii. Pri zobrazení zlomu by som využil žltú farbu, ktorá vo mne evokuje svetlo a nádej. Je to farba optimizmu, nových začiatkov a rozkvetu, obdobia nových príležitostí, objavovania nových ciest*“ [P3]. Fotograf môže využiť mestské prostredie na zachytenie zlomových udalostí v živote a použiť farby ako prostriedok na efektívne vyvolanie emocionálnych reakcií. „*V meste dávam prednosť neutrálnejším farbám s trochou života, aby som zachytil rušné mestské prostredie. Pri fotení v mesta uprednostňujem čierno-bielu fotografiu, pretože umocňuje emócie v daných momentoch*“ [P4].

Kategória 3) Prostredie

Prostredie a farba vo fotografii zlomových momentov predstavujú kľúčový aspekt, prostredníctvom ktorého je fotograf schopný expresívne vyjadriť hlboké emocionálne pocity a symboliku. Fotografi zachytávajú každú scénu v súlade s konkrétnym prostredím a farebnou škálou, pričom dokážu bez nutnosti slov komunikovať o dramatických prelomoch a nových začiatkoch v živote.

Využitie farby fotografom v **prírodnom prostredí** na fotografiách zvyčajne zdôrazňuje ich symbolický význam ako metafory pre životné zmeny. Každá fotografia v prírodnom prostredí zobrazuje príbeh o zlome a novom začiatku, ktorý je spätý s harmóniou prírody. „*Fotím popukanú kôru zeme a sivá farba tu pre mňa zobrazuje krutosť a odolnosť prírody voči výzvam času, čím vytvára príbeh o neustálej zmene a nových začiatkoch uprostred zlomových okamihov. Hnedo-oranžový odtieň vytvára kontrast medzi starým a novým, vyjadruje príbeh o prebudení prírody uprostred zlomových momentov*“ [P1]. Farby v spojení s objektami v prírode odzrkadľujú nevyhnutné cyklické procesy života, kde sa striedajú nové začiatky a ukončenia. „*Keď fotím spadnutý strom s jasnou, živou zelenou farbou listov, ktorá kontrastuje s vysušenými, hnedými vetvami. Zelená farba listov evokuje život a vitalitu, zatiaľ čo hnedé, vysušené vetvy symbolizujú koniec a zánik v prírode*“ [P2].

Fotografi, ktorí fotografujú v **mestskom prostredí**, interpretujú zlomové situácie ako symbolické vyjadrenia transformácie a vývoja. „*Fotím zelený kontajner na odpadky v momente, keď bezdomovec prehrabáva jeho obsah v hľadaní niečoho použiteľného. Zelená farba kontajnera evokuje vo mne životný cyklus a kontrastuje s drsnosťou a zúfalstvom situácie*“ [P1]. Každý architektonický prvok zachytený na fotografiách obsahuje svoju vlastnú symboliku a posolstvo. Mestské scény zaznamenané na fotografii poskytujú zaujímavý pohľad na kritické momenty a začiatky nových etáp, ktoré sú prepojené s rozmanitosťou a dynamikou tohto prostredia. „*V meste dávam prednosť neutrálnejším farbám s trochou života, aby som zachytil rušné mestské prostredie. Pri fotení v mesta uprednostňujem čierno-bielu fotografiu, pretože umocňuje emócie v daných momentoch*“ [P4]. Mestské prostredie ponúka aj opustené miesta, ktoré mladí umelci dotvárajú. Zároveň tieto miesta môžu poskytnúť inému človeku možnosť vyjadrenia vlastných pocitov a myšlienok, čím sa stávajú interaktívnymi plátnami verejného umenia. „*Fotím graffiti na opustenej stene. Vyberám časti, kde sú rôzne odtiene farieb, ako je sýto-červená, ktorá vo mne evokuje hnev a vzburu, a tmavšie tóny, ako čierna a tmavo fialová, ktoré vo mne evokujú smútok. Odfotím časť alebo detail grafitov na stene, aby som vyjadril momentálny stav*“ [P3]. Fotografi využívajú farby v prostredí na vyjadrenie emócií a symboliky. V prírode farby, ako sivá a hnedo-oranžová zvyčajne zdôrazňujú odolnosť a zmenu, zatiaľ čo zelená a hnedá symbolizujú život a zánik. V mestských prostrediach farebné kontrasty na architektonických prvkoch vyjadrujú transformáciu. Fotografi tak zachytávajú dramatické prelomové momenty a nové začiatky, využívajúc farby na vyjadrenie cyklických procesov života.

Záver

Na záver môžeme konštatovať, že farba vo fotografii zlomových momentov zohráva nezastupiteľnú úlohu pri vyjadrovaní emocionálnych a symbolických aspektov zachytených udalostí. Farby nie sú len vizuálnym prvkom, ale sú nástrojom, ktorý dokáže prenášať emócie a vytvárať silné vizuálne naratívy. Či už ide o použitie kontrastných farieb na vyjadrenie konfliktu, alebo monochromatických tónov na znázornenie vnútorného pokoja, farba poskytuje fotografii novú dimenziu, ktorá obohacuje divácky zážitok. Fotografická interpretácia zlomových momentov, ako ukázali skúmané prípady, môže byť veľmi rôznorodá. Farby, ako červená a žltá, môžu symbolizovať dynamiku, energiu a nádej, zatiaľ čo modrá a zelená môžu evokovať pokoj, stabilitu a obnovu. Prostredie, v ktorom sú tieto farby použité, ďalej posilňuje ich význam a prispieva k vytvoreniu silného emocionálneho odkazu. Zároveň je dôležité si uvedomiť, že farby sú interpretované rôzne v závislosti od individuálnych a kultúrnych skúseností. V konečnom dôsledku farba vo fotografii nie je len o estetike – je to jazyk s vlastným slovníkom, ktorý dokáže komunikovať komplexné emocionálne stavy a symboliku bez potreby slov. Skúmanie

jej využitia nám umožňuje lepšie pochopiť, ako sa vizuálne prvky kombinujú na vyjadrenie hlbokých ľudských zážitkov a momentov prechodu. Fotografi, ktorí majú schopnosť využívať farbu ako emocionálny nástroj, môžu tak zachytiť nielen fotografie, ale aj pocity, ktoré sú za nimi skryté, čím obohacujú náš pohľad na svet a naše porozumenie zlomovým okamihom v živote.

Bibliografia

- BALLAST, D. K. Interior design reference manual. Belmont, CA: Professional Pub. Inc., 2002.
- BIARINCOVÁ, P. *Art action v tvorbe človeka počas životnej cesty*. 1. vyd. Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo KU, 2020. ISBN 978-80-561-0787-4.
- HAFRI, A., PAPAFRAGOU, A., TRUESWELL, J. C. Getting the gist of events: recognition of two-participant actions from brief displays. In: *Journal of Experimental Psychology: General*, 2013, 142(3), 880-905. <https://doi.org/10.1037/a0030045>
- HEMPHILL, M. A note on adults' color-emotion associations. In: *The Journal of Genetic Psychology*, 1996, 157(3), 275-280. <https://doi.org/10.1080/00221325.1996.9914865>
- KISLINGER, L., KOTRSCHAL, K. Hunters and Gatherers of Pictures: Why Photography Has Become a Human Universal. In: *Frontiers in Psychology*, 2021, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.654474>
- KOVÁČOVÁ, B. Synergia: telo – pohyb – priestor. In: Valachová, D., Lipárová, L. (eds.). *CREA-AE 2020: Kreatívne reflexívne emocionálne alternatívne – umelecké vzdelávanie*. Zborník z elektronickej vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2020. ISBN 978-80-223-5011-2.
- KOVÁČOVÁ, B. Ex abrupto: Zlom v živote človeka v akčnom umení. In: *Disputationes Scientificaе Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2024, 24(2), 27-34. <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.2.27-34>
- PALMER, S. E., SCHLOSS, K. B., SAMMARTINO, J. Visual Aesthetics and Human Preference. In: *Annual Review of Psychology*, 2013, 64, 77-107. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-120710-100504>
- LAFER-SOUSA, R., CONWAY, B. R., & KANWISHER, N. G. Color-Biased Regions of the Ventral Visual Pathway Lie between Face- and Place-Selective Regions in Humans, as in Macaques. In: *Journal of Neuroscience*, 2016, 36(5), 1682-1697. <https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.3164-15.2016>
- MARKOVIC, Z. Colour as an Element of the Creativity in Education of Design. In: *Open Journal of Social Sciences*, 2014, 2(5).
- SCHLOSS, K. B., & HECK, I. A. Seasonal changes in color preferences are linked to variations in environmental colors: a longitudinal study of fall. In: *I-Perception*, 2017, 8(6), 1-19. <https://doi.org/10.1177/2041669517742177>

THORSTENSON, C. A., ELLIOT, A. J., PAZDA, A. D., PERRETT, D. I.,
& XIAO, D. Emotion-color associations in the context of the face. In:
Emotion, 2018, 18(7), 1032-1042. <https://doi.org/10.1037/emo0000358>
WARE, C. *Information visualization: perception for design*. Elsevier, 2021.
ISBN 978-0-12-812875-6.

*Príspevok je výstupom z projektu KEGA č. 001KU-4/2023 Stelesnená skúsenosť
s využitím art action II. – proti stagnácii v dospelosti a seniorskom veku (hlavný
riešiteľ: doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD.).*

PaedDr. Monika Homolová, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky

Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta

Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok

monika.homolova@ku.sk